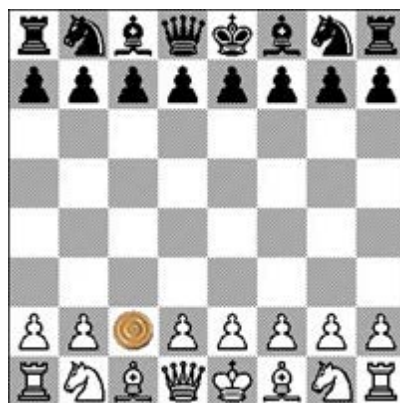

Veel bekende Nederlandse auteurs van schaakboeken besteedden aandacht aan dromen over schaken. Hein Donner maakte in *De Koning* (1987) de volgende opmerking over dromen: 'Als droom en werkelijkheid dooreen vloeien, staan wij voor de Grote Verbazing, de eerste en laatste aller vragen.' Hij citeerde Jorge Luis Borges: 'Als iemand droomt dat hij in het paradijs is en er wordt hem daar een bloem gegeven en hij vindt bij het ontwaken een bloem in zijn hand. *Wat dan?*' Ja, wat dan? Extreem is het gedrag van Jan Timman. Hij merkte tijdens een interview op dat hij zijn dromen in een boekje optekende. Een in mijn ogen nogal bizarre gewoonte die tot gevolg had dat hij in zijn boek *Timman's Titans* (2016) in diverse hoofdstukken plotseling zijn dromen beschrijft. Rare dromen zijn dat. De oude Botwinnik en Timman op gehuurde fietsen; Smyslov, Nostradamus, de duivel en UFO's; Tal die in een doods-kist ligt en plotseling weer leeft; Fischer samen met Timman en Bessel Kok, de Nederlandse schaker Jaap Vogel en een onbekende vrouw in een kamer; Een gesprek voor een donker kasteel met Kasparov over een schaakpartij die ze gespeeld hebben. Er valt geen touw aan vast te knopen.

Als een moderne Sigmund Freud probeert Hans Ree in *Rode dagen en zwarte dagen* (1993) in *Droomduiding* van een van zijn dromen chocola te maken maar dat mislukt. In *Mijn schaken* (2010) droomt hij in *Een zonnig bestaan* over Tigran Petrosian van wie hij een keer in acht zetten verloor. Ree was in een ruig Kaukasisch land waar hij door een boevenbende die aangevoerd werd door Petrosian was vastgebonden op een stoel. Toen Petrosian opdracht gaf om hem te martelen werd Ree wakker. Jammer, nu missen we het eind van deze surreële film. Grappig vond ik zijn verhaal *Droom* in *In den eersten stoot pat* (1979). Daarin beschrijft hij de gewone huis-, tuin- en keukenschakersnachtmerrie: 'Je hebt een afgebroken partij, wordt zweetend wakker, wat als hij zijn konijn naar g7 brengt, licht aan, zakschaakbordje erbij en je herinnert je dat de konijnen al op de tiende zet geruild zijn.' Ook kon ik wel lachen om het condoleancetelegram van Tim Krabbé's droomregisseur aan de vrouw van een overleden schaker: 'Overigens had uw man zijn partij tegen Poloegajevski in Milaan 1971 kunnen winnen door op de 31e zet Tf4 te spelen.'

En wat te denken van onderstaand 'kastje' van de Dordtse schrijver/schaker C. Buddingh'?

Droom van een damschijf (1971)

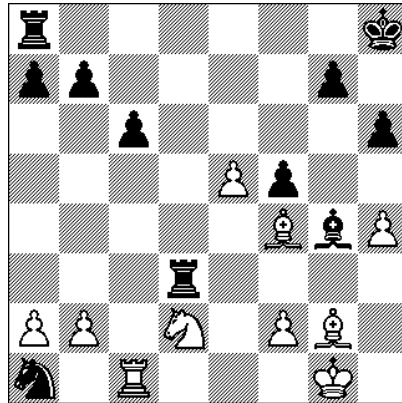
Kan die damschijf wel dromen? Die schijf is toch gewoon dood hout? Hendrik Casimir legt in Het toeval van de werkelijkheid (1983; p.286) uit dat dit niet het geval is. Zelfs in de lege ruimte is er sprake van het uit het niets komen en gaan van virtuele deeltjes die het zogenaamde Casimireffect tot gevolg hebben. En als er in een vacuum al van alles en nog wat gebeurt waarom dan niet in die damschijf op c2? Ik wil best geloven dat die damschijf kan dromen.

Is er weleens sprake van dromen die nuttig zijn? Een van mijn studievrienden vertelde mij dat hij 's avonds naar bed ging op een moment dat hij zocht naar de oplossing van een lastig probleem.

De volgende morgen bleek op het nachtkastje naast zijn bed een papiertje te liggen met de oplossing. Een vreemde gewaarwording.

Een droom die grote gevolgen had was die van de wiskundige Jack Good die met Alan Turing tijdens de tweede wereldoorlog op Bletchley Park werkte. In zijn droom ontdekte Good hoe sommige belangrijke Enigma berichten ontcijferd konden worden.

Jan Timman droomde niet alleen over onzinnige voorvallen maar een keer had hij een droom die hem later achter het schaakbord van pas kwam. Tijdens zijn match in 1992 tegen Arthur Yusupov kwam hij in de tweede partij niet verder dan remise. In een droom vond Timman in onderstaande stelling de winnende zet. Deze zet kwam in de zesde partij op het bord.

Jan Timman – Arthur Yusupov, Linares 1992, game 6, wit aan zet: **21. Lf1! Td4 22. Le3 Td5 23. Txa1 Txe5 24. Pc4 Td5 25. Lg2 Tb5 26. Te1** en wit won. Dit fragment wordt ook door Christian Hesse in *The Joy of Chess* (2011) in het hoofdstuk *Dreams and dream combinations* besproken.

Genna Sosonko geeft in *Smart Chip from St. Petersburg* (2006) in het hoofdstuk *The Morpheus Variation* andere voorbeelden van schakers die baat hadden bij ‘wakende dromen’: Furman zet Kholmov alsnog mat; Yusupov ziet in een droom hoe hij van Kotronias had kunnen winnen. Dit zijn voorvallen in de categorie ‘Te laat, te laat, zei Winnetou’.

Wetenswaardigheden:

In 2012 vroeg Paul Prillewitz aan Jan Timman of het klopte dat hij een grote fan van Bob Dylan was. Timman: ‘Ja, al heel lang. Zeker. Dat heeft niet in de laatste plaats met zijn teksten te maken. Die zijn een vorm van literatuur. Het zou best kunnen dat hij ooit nog eens de Nobelprijs krijgt. Ik zou het fantastisch vinden als dat gebeurt.’ Dat had Jan goed gezien. In 2016 werd de Nobelprijs voor literatuur aan Bob Dylan toegekend.

Hoe komt u aan die apostrof achteraan uw naam vroeg Willem Roggeman aan C. Buddingh? Buddingh’: ‘De naam Buddingh’ zou vroeger geweest zijn: Boetrechttheer, Boetrecht zou verbasterd zijn tot Buddingh, de eer zou verloren zijn gegaan, en de apostrof [is] er voor in de plaats gekomen. Het is dus een zogenaamde afkortingsapostrof.’

Joost van den Vondel dichtte in het toneelstuk *Gijsbreght van Aemstel* (1638) het volgende:
Badeloch: ‘My leit, ‘k en weet niet wat, een zwaerigheid op ’t hart.; Ick heb in mijnen slaep yet schrickelij vernomen.; Een droom bezwaert mijn hart, gezichten doenme schroomen.
Gijsbreght: ‘De droomen zijn bedrogh. Ghy vreest uit misverstand.’

Muziek. Voor liefhebbers van Ierse popmuziek Dreams (1992) van The Cranberries en voor die van Bob Dylan Mississippi gezongen door The Chicks, klik hier voor de schitterende tekst.